

NỘI DUNG TRONG CÔNG TÁC ĐÀO TẠO/BỒI DƯỠNG GIÁO VIÊN GIÁO DỤC QUỐC PHÒNG VÀ AN NINH TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG TRONG BỐI CẢNH HIỆN NAY

TRẦN DANH LỤC*

Ngày nhận bài: 22/08/2017; ngày sửa chữa: 26/08/2017; ngày duyệt đăng: 28/08/2017.

Abstract: To improve the quality of teaching national defense education and security at high school, improvement of professional competence of teachers is required. This article presents some important contents of training teachers of national defense education and security for high schools in current period. Also, the article proposes some recommendations to improve quality of teaching staff of national defense education and security with aim to meet professional standards.

Keywords: Training, improve, teachers, national defense education and security, high school.

1. Đặt vấn đề

Giáo dục quốc phòng - an ninh (GDQP-AN) là một bộ phận của nền giáo dục quốc dân, một nội dung cơ bản trong xây dựng nền quốc phòng toàn dân, an ninh nhân dân, là môn học chính khóa trong chương trình GD-ĐT trung học phổ thông (THPT) đến đại học và các trường chính trị, hành chính, đoàn thể. Với ý nghĩa đó, GDQP-AN không chỉ đơn thuần là môn học về kĩ thuật quân sự mà là một hệ thống kiến thức tổng hợp về quốc phòng - an ninh, trang bị cho người học những kiến thức, kĩ năng cơ bản nhất phục vụ sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc nói chung và góp phần giáo dục về ý thức, trách nhiệm qua đó hình thành phẩm chất, đạo đức của thế hệ trẻ đang học tập trong các nhà trường.

Đội ngũ giáo viên (GV) GDQP-AN có vị trí quan trọng trong hệ thống giáo dục quốc dân với nhiệm vụ giáo dục kiến thức và kĩ năng quốc phòng-an ninh. Trong nhiều năm qua công tác GDQP-AN trong các trường THPT đã thu được nhiều thành tích đáng khích lệ. Tuy nhiên công tác này cũng còn những bất cập, cần khắc phục như: Công tác quản lí, rèn luyện học sinh trong GDQP-AN chưa chặt chẽ, cơ sở vật chất dạy học còn thiếu chưa đáp ứng được nhu cầu, đội ngũ GV GDQP-AN còn thiếu và yếu, một số chưa qua đào tạo, bồi dưỡng về giảng dạy GDQP-AN, chưa đáp ứng được yêu cầu đòi hỏi về công tác GDQP-AN trong giai đoạn đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục. Vì vậy, việc phát triển đội ngũ GV GDQP-AN trường THPT đáp ứng yêu cầu là đòi hỏi cấp thiết trong bối cảnh hiện nay.

2. Một số nội dung trong công tác đào tạo, bồi dưỡng GV GDQP-AN hiện nay

2.1. Về phẩm chất chính trị, đạo đức. Việc bồi

dưỡng để nâng cao phẩm chất chính trị, đạo đức cho đội ngũ GV GDQP-AN được tổ chức bằng các hình thức như bồi dưỡng chính trị, pháp luật; tổ chức quán triệt, triển khai các cuộc vận động, các phong trào thi đua, các quy định về phẩm chất đạo đức nhà giáo, cán bộ, công chức, viên chức và những gương điển hình trong ngành.

Trên cơ sở hướng dẫn, chỉ đạo của các Sở GD-ĐT, các trường THPT đã tổ chức bồi dưỡng cho đội ngũ GV, trong đó có GV GDQP-AN tại đơn vị. Công tác bồi dưỡng về phẩm chất chính trị, tư tưởng, đạo đức nghề nghiệp thể hiện qua các nội dung sau: - Bồi dưỡng về lí luận chính trị, tư tưởng Hồ Chí Minh thông qua các cuộc vận động lớn trong ngành, như cuộc vận động "Học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh, mỗi thầy giáo, cô giáo là tấm gương đạo đức, tự học và sáng tạo, quán triệt các đường lối, chủ trương, nghị quyết, chỉ thị của Đảng, các chính sách, pháp luật của Nhà nước; - Những vấn đề cơ bản về đường lối, chính sách phát triển KT-XH, GD-ĐT, quốc phòng-an ninh và các lĩnh vực khác; - Những quy định về phẩm chất đạo đức nhà giáo, những quy định đối với công chức viên chức, những tấm gương mẫu, nhân tố điển hình trong đội ngũ GV. Ngoài ra các GV GDQP-AN các trường THPT còn được tham gia các hội thảo, hội nghị chuyên đề riêng về tình hình chính trị, an ninh do Hội đồng GDQP-AN tổ chức.

2.2. Về chuyên môn, nghiệp vụ.

Đào tạo, đào tạo lại về trình độ chuyên môn cho đội ngũ GV GDQP-AN có một vị trí quan trọng, đặc biệt trong bối cảnh GV GDQP-AN tại các trường THPT hiện nay, chủ yếu là được đào tạo sư phạm các chuyên ngành khác,

* Trung tâm Giáo dục quốc phòng - an ninh - Đại học Quốc gia Hà Nội

chỉ được bồi dưỡng 6 tháng về kiến thức GDQP-AN hoặc một số ít GV được đào tạo văn bằng 2 (với thời gian 18 tháng hoặc 24 tháng tùy theo từng khóa đào tạo). Hiện nay các cơ sở đào tạo, bồi dưỡng về GDQP-AN cho đội ngũ GV GDQP-AN bao gồm: - Các trường đại học thuộc Bộ GD-ĐT quản lý như: Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội 2, Trường Đại học Vinh, Trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh, Trường Đại học Sư phạm thuộc Đại học Đà Nẵng. Các trường đại học thuộc Bộ Quốc phòng quản lý như: Trường Đại học Chính trị, Trường Đại học Trần Quốc Tuấn, Trường Đại học Nguyễn Huệ, Trường Đại học Trần Đại Nghĩa, Trường Đại học Ngô Quyền, Trường Đại học Thông tin liên lạc, Học viện Biên phòng.

Việc đào tạo GV GDQP-AN chủ yếu về là đào tạo văn bằng 2 và bồi dưỡng chứng chỉ GDQP-AN với thời gian 6 tháng, chưa tổ chức đào tạo sau đại học về GDQP-AN. Ngoài ra đội ngũ GV GDQP-AN còn được bồi dưỡng nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ giống như các GV khác trong trường phổ thông như phương pháp dạy học, điều chỉnh nội dung chương trình, sách giáo khoa, tư vấn học đường... Theo kết quả khảo sát, các hình thức nâng cao năng lực chuyên môn như sinh hoạt chuyên môn của tổ, nhóm; tọa đàm, trao đổi về những vấn đề chuyên môn mới; tổ chức các cuộc thi trong các nhà trường và các địa phương, tham dự các hội thảo quốc phòng, an ninh... đánh giá có hiệu quả.

Hiện nay, các trường THPT cần có kế hoạch xây dựng đội ngũ GV GDQP-AN cốt cán, đội ngũ tổ trưởng chuyên môn GDQP-AN để đội ngũ này tham gia tập huấn GV, đi đầu trong việc đổi mới phương pháp dạy học, ra đề thi, kiểm tra,... Đặc biệt đội ngũ này sẽ có vai trò quan trọng trong việc tiếp thu nội dung tập huấn của Bộ GD-ĐT, Sở GD-ĐT, Hội đồng GDQP-AN để tập huấn lại cho đội ngũ GV GDQP-AN; đây chính là lực lượng chính tổ chức các chuyên đề bồi dưỡng chuyên môn cho đội ngũ GV GDQP-AN tại các trường THPT.

Đội ngũ tổ trưởng chuyên môn ở các trường THPT cần được bồi dưỡng về công tác quản lý, tổ chức hoạt động sinh hoạt tổ, nhóm chuyên môn, nên lựa chọn những GV có kinh nghiệm trong công tác giảng dạy; cần thực hiện đúng quy trình bổ nhiệm tổ trưởng theo quy định của điều lệ trường học. Ở một số trường, hoạt động của tổ chuyên môn thông thường chỉ là xây dựng kế hoạch, quy định chế độ sinh hoạt, kiểm tra giáo án, lịch báo giảng, tổ chức dự giờ, thao giảng, hội thảo, tiến hành các hoạt động kiểm tra vào cuối học kỳ, cuối năm học.

Cần tăng cường nội dung sinh hoạt chuyên đề trong sinh hoạt tổ chuyên môn. Việc xác định các nội dung sinh hoạt chuyên đề phải bám sát những vấn đề mà GV GDQP-AN còn gặp khó khăn trong thực tế giảng dạy; hình thức sinh hoạt cần phong phú như: Bồi dưỡng thường xuyên, chuyên đề; Tổ chức sinh hoạt chuyên môn ở tổ; Tọa đàm về các vấn đề mới; Sinh hoạt nhóm; Các cuộc thi, hội thảo. Nên khuyến khích các hoạt động chia sẻ với đồng nghiệp về vấn đề chuyên môn, tạo môi trường tốt nhất cho những GV còn hạn chế về năng lực, chưa có kinh nghiệm trong giảng dạy, nhất là những GV mới vào nghề, giúp họ có điều kiện để trao đổi học tập kinh nghiệm, nâng cao trình độ tay nghề.

Hiện nay, do cơ cấu GV chưa hợp lý, nên GV GDQP-AN thường phải sinh hoạt ở tổ chuyên môn ghép, gây khó khăn cho tổ chức sinh hoạt tổ, sinh hoạt chuyên đề; cá biệt một số trường hợp tổ trưởng không thể tổ chức sinh hoạt tổ có hiệu quả do không phải là GV GDQP-AN, do vậy các buổi sinh hoạt tổ đơn thuần là buổi họp triển khai một số nhiệm vụ của tổ trong tháng. Đây cũng là một trong những vấn đề cần được giải quyết gấp trong công tác đào tạo, bồi dưỡng GV GDQP-AN hiện nay.

2.3. Về tin học, ngoại ngữ. Trong bối cảnh “toàn cầu hóa” và sự phát triển nhanh chóng của khoa học công nghệ, đặc biệt là cuộc cách mạng khoa học công nghệ 4.0, đòi hỏi mỗi GV nói chung và GV GDQP-AN phải có trình độ tin học, ngoại ngữ nhất định. Mặc dù hiện nay đã có quy định chuẩn ngoại ngữ đối với GV THPT là trình độ A2 theo khung tham chiếu châu Âu, hoặc bậc 2 khung năng lực ngoại ngữ dành cho người Việt Nam và trình độ tin học cơ bản. Tuy nhiên do lịch sử để lại, cũng như để giúp cho đội ngũ GV GDQP-AN sử dụng và ứng dụng công nghệ thông tin và ngoại ngữ vào quá trình nghiên cứu, soạn giảng, dạy học, các trường THPT, các cơ quan quản lý, các cơ sở đào tạo, bồi dưỡng cần xây dựng kế hoạch tổ chức đào tạo, bồi dưỡng về kiến thức tin học, ngoại ngữ cho GV qua các nội dung sau:

- Đào tạo, bồi dưỡng những kiến thức về công nghệ thông tin, quản lý, sử dụng phần mềm trong giảng dạy, ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học. Việc bồi dưỡng được tổ chức bằng nhiều hình thức: tự học, trao đổi kinh nghiệm với nhau, tổ chức các lớp bồi dưỡng tập trung, tổ chức các lớp tập huấn sử dụng các phần mềm trong quá trình giảng dạy, kiểm tra, hội thảo; tổ chức các hội thảo trao đổi kinh nghiệm về các nội dung có liên quan đến việc sử dụng, ứng dụng công nghệ thông tin trong quá trình giảng dạy GDQP-AN.

- Đào tạo, bồi dưỡng trình độ ngoại ngữ theo các trình độ, cấp độ quy định. Điểm yếu nhất của đội ngũ GV GDQP-AN trong các trường THPT là học và vận dụng kiến thức ngoại ngữ vào quá trình dạy học, giao tiếp, nghiên cứu tài liệu. Phần lớn đội ngũ GV GDQP-AN do đặc thù môn học nên chưa nhận thức đúng tầm quan trọng của ngoại ngữ trong việc tìm hiểu các tài liệu nước ngoài có liên quan để vận dụng vào nội dung dạy học bộ môn. Để giúp cho đội ngũ GV GDQP-AN có trình độ nhất định, cần thiết phục vụ cho quá trình dạy học, nghiên cứu, tìm hiểu, các nhà trường cần tổ chức, khơi dậy các phong trào học tập ngoại ngữ, tổ chức các lớp bồi dưỡng ngoại ngữ, tổ chức các buổi tọa đàm, các câu lạc bộ tiếng nước ngoài. Một số nhà trường hoặc địa phương có điều kiện đã tổ chức các đợt tham quan tìm hiểu nghiên cứu học tập ở nước ngoài giúp cho đội ngũ GV nói chung, GV GDQP-AN có điều kiện trong việc tiếp cận sử dụng ngoại ngữ trong công tác và quá trình giảng dạy, qua đó khơi dậy phong trào học tập, nâng cao trình độ ngoại ngữ phục vụ cho nghiên cứu và quá trình giảng dạy của đội ngũ GV.

2.4. Công tác kiểm tra, đánh giá, năng lực đội ngũ GV GDQP-AN tại các trường THPT. Vấn đề này có ý nghĩa quan trọng, là nhiệm vụ thường xuyên trong công tác quản lí. Trong tình hình đổi mới giáo dục hiện nay, công tác kiểm tra, đánh giá đội ngũ GV nói chung, GV GDQP-AN nói riêng cũng cần được đổi mới, đảm bảo đánh giá đúng phẩm chất, năng lực của GV. Đây là cơ sở để xây dựng, thực hiện kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng có hiệu quả hơn, đề xuất những chế độ chính sách phù hợp hơn. Việc thanh tra, kiểm tra cần tiến hành dưới các hình thức như: thanh tra hoạt động sư phạm của nhà giáo, kiểm tra nội bộ, dự giờ, kiểm tra hồ sơ thực hiện quy chế chuyên môn, tham gia hội họp, các hoạt động của nhà trường... Qua kiểm tra, đánh giá giúp các nhà quản lí phát hiện và góp ý những hạn chế, thiếu sót giúp cho GV kịp thời điều chỉnh những tồn tại cũng như phát huy những ưu điểm trong công tác giáo dục.

Bên cạnh việc tổ chức kiểm tra, đánh giá, tư vấn của cán bộ quản lí các nhà trường, Sở GD-ĐT nên tổ chức các đợt thanh tra, kiểm tra công tác quản lí của hiệu trưởng các trường THPT, hoạt động sư phạm của nhà giáo, dự giờ GV nói chung, GV GDQP-AN nói riêng. Trên thực tế, công tác này tuy đã được thực hiện, nhưng số lượng GV được thanh tra, kiểm tra, dự giờ cũng còn ít. Vì kết quả của việc kiểm tra, đánh giá, GV sẽ là cơ sở thực tiễn để các Sở GD-ĐT xây dựng kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng GV GDQP-AN đáp ứng được yêu cầu hiện nay.

2.5. Chính sách đãi ngộ GV GDQP-AN các trường THPT. Hiệu quả làm việc, giảng dạy của đội ngũ giáo viên GDQP-AN trường THPT phụ thuộc vào nhiều yếu tố, trong đó có những điều kiện cần thiết như môi trường, điều kiện làm việc và những chế độ chính sách phù hợp, đặc thù như chế độ chính sách tiền lương, tiền quân trang, tiền ưu đãi... Hiện nay đội ngũ GV GDQP-AN các trường THPT được hưởng chế độ chính sách theo quy định của *Thông tư liên tịch số 15/2015/TTLT-BGDĐT-BLĐTBXH-BQP-BCA-BNV-BTC ngày 16/7/2015 về quy định chế độ chính sách đối với cán bộ quản lí, GV, giảng viên GDQP-AN.* Thông tư quy định chế độ bồi dưỡng giờ giảng; chế độ trang phục; định mức giờ chuẩn giảng dạy đối với GV, giảng viên GDQP-AN; Khung định mức giờ chuẩn giảng dạy đối với cán bộ quản lí GDQP-AN. Thông tư quy định định mức giờ chuẩn của GV GDQP-AN tại các trường THPT giống như quy định hiện hành đối với giờ chuẩn của GV THPT, GV GDQP-AN được hưởng chế độ bồi dưỡng giờ giảng là 1% mức lương cơ sở cho một tiết giảng, giờ giảng. Về trang phục, GV GDQP-AN các trường THPT năm đầu tiên được cấp một bộ trang phục xuân hè, một bộ trang phục thu đông và một bộ trang phục dã chiến kiểu dáng GDQP-AN, dây lưng, mũ kê-pi, mũ cứng, mũ mềm, giày da, giày vải, bít tất, biển tên. Từ năm thứ hai trở đi, mỗi năm được cấp một bộ trang phục xuân hè hoặc một bộ trang phục thu đông, giày, mũ, dây lưng, bít tất; trang phục dã chiến 3 năm cấp 1 lần kể từ lần cấp đầu tiên.

Ngoài ra theo đề án Đào tạo GV GDQP-AN cho các trường THPT, trung cấp chuyên nghiệp, trung cấp nghề, cao đẳng nghề và các cơ sở giáo dục đại học đến năm 2020 theo Quyết định số 607/QĐ-TTg ngày 24/4/2014 của Thủ tướng Chính phủ, có quy định chế độ chế độ, chính sách đối với người học: - Người học ngành đào tạo GDQP-AN được hưởng các chế độ: tiền học phí, tiền quân trang, tiền hỗ trợ trang bị phục vụ học tập, tiền ăn, tiền ở nội trú, bảo hiểm y tế, tiền hỗ trợ các hoạt động công tác Đảng, công tác chính trị như quy định hiện hành đối với học viên sĩ quan cấp phân đội học tại Trường Sĩ quan lục quân thuộc Bộ Quốc phòng; - Học viên tốt nghiệp, bao gồm cả nữ, nếu có đủ tiêu chuẩn sức khỏe và tình nguyện đăng kí, được xét phong quân hàm sĩ quan dự bị theo quy định của **Luật Sĩ quan Quân đội nhân dân Việt Nam** và quy định của Chính phủ về sĩ quan dự bị Quân đội nhân dân Việt Nam; được ưu tiên tuyển dụng làm GV các trường THPT, trung cấp chuyên

ng nghiệp, trung cấp nghề, cao đẳng nghề và các cơ sở giáo dục đại học.

Chính phủ cũng yêu cầu Ủy ban nhân dân các tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương: - Chỉ đạo các sở, ban, ngành xác định biên chế, hướng dẫn ưu tiên tuyển dụng sinh viên tốt nghiệp ngành GDQP-AN làm GV, giảng viên tại các cơ sở GD-ĐT trực thuộc; - Chỉ đạo các cơ sở GD-ĐT trực thuộc rà soát, xây dựng kế hoạch đào tạo, tuyển dụng đội ngũ GV, giảng viên GDQP-AN ở địa phương theo quy định; phối hợp với các Bộ, cơ quan liên quan để triển khai công tác cử tuyển đào tạo theo hướng dẫn chung của Bộ GD-ĐT; - Trên cơ sở hướng dẫn, chỉ đạo của các Sở GD-ĐT, các trường THPT đã căn cứ vào tình hình thực tế của nhà trường, vận dụng quyền tự chủ, tự chịu trách nhiệm đã có những chính sách riêng, tạo sự hấp dẫn thu hút GV GDQP-AN đặc biệt là những GV được đào tạo chính quy, về giảng dạy tại các nhà trường. Việc tạo ra môi trường thuận lợi khơi dậy ở đội ngũ GV GDQP-AN có năng lực phục vụ cho công tác giáo dục của nhà trường, nhiều trường THPT đã tạo ra môi trường để phát triển đội ngũ GV GDQP-AN thể hiện qua phân công lao động hợp lý, tạo điều kiện làm việc thuận lợi, tôn trọng và khuyến khích GV GDQP-An chủ động, sáng tạo, biết đánh giá đúng và phát huy năng lực của mỗi GV, có chính sách động viên khen thưởng kịp thời, tạo cơ hội cho từng GV phát triển.

3. Kết luận

Để tăng cường số lượng và nâng cao chất lượng tiến tới “chuẩn hóa” đội ngũ GV GDQP-AN các trường THPT, cần tiến hành đồng bộ nhiều giải pháp như: - Tăng cường quán triệt, nâng cao nhận thức, trách nhiệm của cấp ủy chính quyền các địa phương, các Sở GD-ĐT, các trường THPT với việc phát triển đội ngũ GV GDQP-AN theo hướng “chuẩn hóa”; - Tăng cường phân cấp quản lý phát triển đội ngũ GV GDQP-AN cho các trường THPT; - Sở GD-ĐT và các trường THPT cần có kế hoạch lâu dài xây dựng quy hoạch, kế hoạch phát triển đội ngũ GV GDQP-AN đáp ứng yêu cầu công cuộc đổi mới GD-ĐT, cũng như nhiệm vụ xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới; - Tăng cường công tác đào tạo, bồi dưỡng, chuyên môn nghiệp vụ, ngoại ngữ, tin học cho đội ngũ GV GDQP-AN; - Tăng cường và bảo đảm chế độ chính sách ưu đãi cho đội ngũ GV GDQP-AN tại các trường THPT; - Tăng cường công tác kiểm tra, đánh giá GV GDQP-AN theo hướng chuẩn hóa. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Ban Chấp hành Trung ương (2004). *Chỉ thị số 40-CT/TW ngày 15/6/2004 về việc xây dựng nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục.*
- [2] Ban Chấp hành Trung ương Đảng (2007). *Chỉ thị số 12-CT/TW ngày 03/5/2007 về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác giáo dục quốc phòng, an ninh trong tình hình mới.*
- [3] Bộ GD-ĐT - Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội - Bộ Nội vụ - Bộ Quốc phòng - Bộ Công An - Bộ Tài chính (2015). *Thông tư liên tịch số 15/TTLT-BGDĐT-BLĐTBXH-BQP-BCA-BNV-BTC Quy định chế độ, chính sách đối với cán bộ quản lý, giáo viên, giảng viên giáo dục quốc phòng và an ninh.*
- [4] Bộ GD-ĐT (2007). *Chỉ thị số 57/2007/CT-BGDĐT ngày 04/10/2007 về tăng cường công tác giáo dục quốc phòng, an ninh trong ngành giáo dục.*
- [5] Bộ GD-ĐT (2007). *Quyết định số 69/2007/QĐ-BGD-ĐT ngày 14/11/2007 ban hành Quy định tổ chức dạy, học và đánh giá kết quả học giáo dục quốc phòng-an ninh.*
- [6] Bộ GD-ĐT (2011). *Quyết định số 6639/QĐ-BGDĐT ngày 29/12/2011 về việc phê duyệt quy hoạch phát triển nhân lực ngành giáo dục giai đoạn 2011-2020.*

Quản lý công tác bồi dưỡng giáo viên...

(Tiếp theo trang 30)

sách nhất quán, thì khó có thể đạt được mục tiêu. Có thể nói, cán bộ QL nhà trường giữ vai trò như người dẫn đường và chất xúc tác giúp kết nối các hoạt động, mong muốn của GV với mục tiêu cần đạt trong công tác BD. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Thủ tướng Chính phủ (2006). *Quyết định số 149/2006/QĐ-TTg ngày 23/06/2006 phê duyệt đề án “Phát triển giáo dục mầm non giai đoạn 2006-2015”.*
- [2] Daniel R. Beerens (1998). *Evaluating Teachers For Professional Growth.* Edition Paperback, December 1/1998.
- [3] Phạm Văn Đồng - Nguyễn Cảnh Toàn - Nguyễn Kỳ - Trần Bá Hoàn - Vũ Văn Tảo (1997). *Tự học, tự đào tạo - tư tưởng chiến lược của phát triển giáo dục Việt Nam.* NXB Giáo dục.
- [4] Lê Xuân Hồng - Trần Quốc Minh - Hồ Lai Châu - Hoàng Mai - Lê Thị Khang (2001). *Cẩm nang dành cho giáo viên trường mầm non.* NXB Giáo dục.
- [5] Ngô Công Hoàn (1995). *Giao tiếp và ứng xử của cô giáo với trẻ em.* NXB Đại học Sư phạm.